

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Лисенко Неллі Василівни на дисертацію

Іванової Вікторії Вікторівни

«Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

З метою здійснення експертизи на дисертацію Іванової Вікторії Вікторівни нами було проаналізовано її зміст, а також автореферат й основні наукові праці. Узагальнені результати викладено у наступних положеннях.

Актуальність теми. Проблема, що перебуває в полі дослідницької уваги Вікторії Вікторівни, належить до актуальних у контексті інтеграції України в європейський освітній простір, зміни парадигми професійної підготовки фахівців дошкільної на всіх рівнях. Мовиться про контекст освітніх змін, зумовлених потребами часу та пошуками найоптимальніших технологій, за яких така підготовка набуватиме якіснішого змісту і задовільнятиме запити соціуму та потреби працедавців. У цьому сенсі дисертаційне дослідження розкриває простір для вивчення досвіду країни – Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. На світовій арені розглядаємо її флагманом загалом у сфері підготовці фахівців, утім, і в галузі дошкільної освіти.

В умовах українського освітнього простору представлені здобувачкою матеріали оцінюємо як корисні для концептуалізації процесів розвитку та удосконалення системи педагогічної освіти, спрямованої на оновлення законодавчо-нормативної бази, змісту педагогічної підготовки, прогнозування нових орієнтирів науково-методичного супроводу, моделювання освітнього процесу закладів дошкільної освіти з організації навчання і виховання дітей дошкільного віку, залученні вихователів до творчого пошуку роботи з дітьми та їхніми батьками, з орієнтуванням на те, що успіхи кожної країни мірою залежать від інтелектуального, творчого потенціалу кожного громадянина.

Доцільність вибору теми дослідження та її актуальність доводить й той факт, що її виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України «Тенденції професійного розвитку вчителів у країнах Європейського Союзу і Сполучених Штатах Америки» (РК № 0114U003166). Тема

дослідження затверджена на засіданні вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 13 від 28.12.2015 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 26.01.2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Оцінюючи роботу за параметрами новизни, зазначимо, що авторкою вперше розроблено й обґрунтовано періодизацію становлення й розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; досліджено концептуальні засади дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; проаналізовано структурну трансформацію дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, зокрема її сутність, варіативність і динаміку розвитку; виокремлено особливості підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; досліджено методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; схарактеризовано розвиток дошкільної освіти в Україні та обґрунтовано перспективи використання конструктивних ідей досвіду Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в цій сфері.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Наукознавчі складники дослідницького корпусу, з нашого погляду, визначені чітко і грамотно. Наголошено на обґрунтованість методологічних орієнтирів та їх концептів, які взаємоузгоджені й вмотивовані та віддзеркалюють зміст порушеної теми дослідження і логіку дисертаційного дослідження, якій притаманна класична структура. З огляду на задекларовану інноватику, схарактеризовано зміст і логіку дисертації: анотації (українською та англійською мовами), вступ, п'ять розділів, висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Зміст розділів і підрозділів відповідає назві структурних компонентів роботи та їхніх складників.

Слушно виокремлений об'єкт дослідження, адекватний до мети та змісту застосованих методів наукового пошуку, чіткість відпрацювання терміносистеми, яка віддзеркалює сутність і змістове навантаження ключових понять у теорії і практиці професійної педагогіки, компаративістиці, продуктивний та коректний рух від теми, проблеми, об'єкта, мети й завдань, основних стратегій фактологічної бази до результативності.

Змістове наповнення розділів і підрозділів корелює з назвою структурних компонентів порушеної проблематики, які взаємозумовлені та спрямовані на розв'язання мети й основних завдань дослідження, задля досягнення її мети і формулювання висновків. Повний обсяг роботи подано на 563 сторінках, із яких 367 – становлять основний текст, візуалізований 16 таблицями, 12 рисунками, 16 додатками, які доповнюють й увиразнюють уявлення про достовірність здійсненого здобувачкою наукового пошуку.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»* проаналізовано стан досліджуваної проблеми в науковій літературі, виокремлено методологічні підходи до підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, викладено концептуальні положення.

Історіографічний аналіз теми дисертації здійснено за проблемним принципом, відповідно до якого диференційовано групи праць: науковий доробок монографічного змісту (монографії, посібники, підручники); наукові статті про специфіку та особливості організації дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; дисертаційні роботи, в яких безпосередньо чи опосередковано розкрито зміст проблеми дослідження в зазначеній країні.

Для виявлення ступеня опрацювання проблеми здійснено оцінно-критичний аналіз наукової літератури британських і вітчизняних дослідників. Його результати уможливили виокремлення низки актуальних питань, відрефлектованих ученими, а саме: освітня політика в галузі дошкільної освіти Британії, управління закладами дошкільної освіти та забезпечення якості освітнього процесу, курикулум у розрізі когнітивного, фізичного, емоційного, художнього, ціннісного розвитку дитини та її підготовки до школи. Констатовано, що напрям підготовки й підвищення кваліфікації педагогів-дошкільних працівників активно розробляють зарубіжні фахівці.

Визначено вплив філософських і психолого-педагогічних концептів на розвиток дошкільної освіти й підготовки фахівців до роботи в закладах дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

Особливу увагу, з урахуванням контексту дослідження, приділено концепції формування педагогічної майстерності вчителя в Англії та Уельсі. Її предмет – формування майстерності фахівця дошкільної освіти в системі педагогічної освіти, а її сутність – в обґрунтуванні феномену педагогічної майстерності та концепція дошкільної освіти у Великій Британії, що обґрунтовує необхідність і різноманітність типів дошкільних закладів та

програм, трактує дитину як активного учасника пізнання навколишнього середовища; передбачає створення таких умов, за яких дітей поцінують та забезпечують формування позитивних міжособистісних стосунків з їхніми батьками у межах громади.

Систематизовано та схарактеризовано методологічні підходи, що сприяють удосконаленню професійної підготовки фахівців дошкільної освіти та зацентровано увагу на їхній підготовці в структурі неперервної освіти, що мотивує до самовдосконалення і професійного зростання впродовж життя. Наголошено на доцільності вивчення досвіду системи освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та її імплементації до вітчизняного простору закладів вищої освіти.

У другому розділі *«Становлення й розвиток системи дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»* обґрунтовано періодизацію розвитку дошкільної освіти, схарактеризовано систему дошкільної освіти в національному та європейському контекстах, проаналізовано нормативно-правове забезпечення системи дошкільної освіти в країні.

Контент-аналіз розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії уможливив обґрунтування її періодизації впродовж чотирьох століть. Виокремлено вісім періодів розвитку дошкільної освіти – від XVIII ст. до наших днів (зародження дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії (XVIII – поч. XIX ст.); становлення дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії (середина XIX – кінець XIX ст.); дошкільні заклади в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії на початку XX ст.; розвиток дошкільної освіти у воєнні роки (1939 – 1945 рр.); розвиток дошкільної освіти в 50 – 70 роки XX ст.; підготовка фахівців дошкільної освіти в період правління уряду консерваторів (1979 – 1997 рр.); інтенсивний розвиток підготовки фахівців дошкільної освіти в період правління уряду лейбористів (1997 – 2010 рр.); сучасний період розвитку дошкільної освіти).

На основі ретроспективного аналізу розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії доведено його етапність, динамічність, наступність і багато вимірність. Здійснено моніторинг дошкільної освіти на регіональному рівні (Англія, Уельс, Шотландія та Північна Ірландія), виявлено спільні й відмінні ознаки за змістовим наповненням і структурою.

На особливий інтерес заслуговує виокремлення основних тенденцій розвитку дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії та

Північної Ірландії в зіставному аналізі з провідними європейськими країнами (Німеччина, Франція, Фінляндія, Данія, Польща), які накопичили ґрунтовний досвід розбудови дошкільної освіти та навчання й догляду за дітьми раннього та дошкільного віку.

Для теорії і практики вітчизняної підготовки фахівців дошкільної освіти особливо важливим розглядаємо виклад змісту третього розділу *«Організаційно-педагогічні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»*. У ньому проаналізовано систему підготовки фахівців дошкільної освіти, з'ясовано її принципи, форми й методи, схарактеризовано змістове наповнення навчальних планів та програм провідних університетів Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії, а також представлено європейський досвід підготовки фахівців дошкільної освіти.

За результатами співставного аналізу, здобувачкою встановлено, що структурна побудова навчальних програм підготовки фахівців дошкільної освіти в досліджуваних країнах охоплює два типи моделі: паралельну й послідовну. Паралельна ґрунтована за принципом паралельності викладання дисциплін упродовж усього періоду підготовки фахівців. Послідовна – передбачає реалізацію двох етапів навчання: на першому – застосовують загальні та спеціальні дисципліни, на другому – дисципліни психолого-педагогічного циклу й різні види педагогічної практики. Для Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії характерна паралельна модель і загальний підхід («generic») до підготовки фахівців дошкільної освіти, за якого вони оволодівають здатністю до інтерактивної взаємодії, ситуаційних і реляційних (поведінкових) аспектів роботи, на відміну від виконання конкретних завдань (окреслених у перспективному навчальному плані).

У моделі педагогічної діяльності фахівця дошкільної освіти представлено перелік компетентностей і професійних цінностей майбутнього фахівця дошкільної освіти, а також сфери навчання для задоволення потреб дітей та їхнього гармонійного розвитку.

Сформульовано висновок про те, що система підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, застосовуючи найновіші форми й методи навчання (електронне дистанційне навчання, інтерактивне навчання, побудова навчання на дослідницькій діяльності, активна участь студентів у навчальному процесі), набула статусу однієї з найкращих у світі. Це забезпечило їй визнання і створило можливість упродовж десятиліть бути конкурентоспроможною на вітчизняному й міжнародному ринках освіти. Відповідно такий досвід

заслуговує на системне вивчення та впровадження в освітній процес ЗВО України.

Схарактеризовано методи й форми організації освітнього процесу в британських університетах, що сприяють створенню рефлексивного середовища та забезпечують якісну підготовку фахівців дошкільної освіти.

Цікавим розглядаємо і той факт, що здобувачка не обмежилась вивченням навчальних планів і програм лише одного закладу, який забезпечує підготовку вихователів для дошкільної освіти. Вона здійснила контент-аналіз провідних університетів Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії: Мідлсекського, Бірмінгем Сіті, Ноттингем Трент, Свонсі, і на підставі одержаних результатів виокремила характерні ознаки фахової підготовки, увиразнила її особливості, специфіку й традиції, які обґрунтувала як важливі для вдосконалення системи дошкільної освіти загалом.

У четвертому розділі *«Професійний розвиток фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»* досліджено становлення британської системи професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в системі її неперервності; проаналізовано організацію професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в системі неперервної освіти, описано зміст, форми й методи професійного розвитку та обґрунтовано його вплив на забезпечення високої якості освітнього процесу.

Акцентовано на особливостях неперервної професійної освіти фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, які дисертантка убаचाє у функціюванні інституту наставництва, уведенні фахівця дошкільної освіти в професію. Виокремлено основні методи роботи педагога-наставника з майбутнім фахівцем.

Обґрунтовано алгоритм і представлено розгорнуту характеристику структури кожного компонента неперервної педагогічної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, що передбачає чітку логічну послідовність, а саме: педагогічна профорієнтація й довузівська підготовка; курси початкової підготовки фахівців; неуніверситетський сектор вищої освіти; університетський сектор вищої освіти; теоретична та практична підготовка стажерів; підвищення кваліфікації.

Здійснено оцінний аналіз п'яти програм неперервного навчання в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії станом на 2019 рік.

Акцентовано на інноваційності дев'яти моделей неперервної професійної освіти фахівців означеної сфери: це – навчання, присудження

нагород, дефіциту, каскадна модель, модель на основі стандартів, коучинг-наставництво, модель спільності практик, трансформативна модель. Наведені вище моделі не є обов'язковими, вичерпними чи ексклюзивними, це спроба виявити ключові характеристики різних типів моделей для глибшого аналізу основних питань професійного вдосконалення фахівця, яку вони можуть обрати для свого подальшого професійного розвитку. Проаналізовано їхній зміст в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії на прикладі університетів.

Досліджено ключові особливості підготовки майбутніх фахівців для сфери дошкільної освіти в університетах, які здобувачка убагає у постійному вдосконаленні професійного розвитку, у прихильності до творчості, ґрунтовної обізнаності із специфікою інклюзії та організації роботи з означеним контингентом здобувачів освіти.

Суттєву увагу звернено на проблеми самоосвіти фахівців дошкільної освіти та її вплив на забезпечення якості процесів навчання та виховання дітей.

У п'ятому розділі *«Порівняльний аналіз професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії й Північної Ірландії та в Україні»* досліджено нормативно-правове забезпечення підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні, виокремлено концептуальні орієнтири її розвитку, обґрунтовано структуру й зміст підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в педагогічних ЗВО України, виконано компаративно-педагогічний аналіз особливостей підготовки фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та України, сформульовано рекомендації щодо якості й удосконалення такого виду підготовки в Україні.

Виокремлено аксіологічний, особистісно орієнтований, рефлексивно-діяльнісний, інтегративно-діяльнісний, дослідницький, системний, синергетичний, компетентнісний підходи до підготовки фахівців дошкільної освіти.

У науковому обігу розширено й доповнено змістові характеристики низки педагогічних понять, а саме: конкурентоспроможність особистості студента; педагогічний супровід соціально-особистісного розвитку дитини дошкільного віку; культурно-ігрове середовище закладу дошкільної освіти.

На прикладі навчальних планів і програм педагогічних університетів України проаналізовано підготовку фахівців дошкільної освіти. Виокремлено освітні компоненти, загальну кількість кредитів, різноманітні форми організації освітнього процесу та методи його забезпечення.

Здійснено порівняльний аналіз тенденцій підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії й України, диференційовано подібні та відмінні риси.

Проведене дослідження уможливило формулювання науково-методичних рекомендацій, які сприятимуть модернізації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників дошкільної освіти в Україні, наповненню інноваційним змістом цілей, форм, методів підготовки, оптимізації науково-дослідницької роботи, посиленню мотивації до самоосвіти, з огляду на диверсифікацію практичної складової фахівця освіти. Рекомендації представлені на таких рівнях: європейському, державному, міністерському, регіональному, на рівні закладу вищої освіти і працівників системи післядипломної освіти. Їх розроблено задля вдосконалення підготовки й підвищення кваліфікації фахівців дошкільної освіти. Вони сприятимуть модернізації підготовки й професійному розвитку фахівців дошкільної освіти в Україні в процесі використання прогресивного здобутку Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії у контексті дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і загалом не викликають сумніву. Іванова Вікторія Вікторівна переконливо обґрунтовує самостійні авторські рішення. Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження і його висновків обумовлені теоретико-методологічними поглядами й застосуванням системи взаємодоповнюючих методів наукового пошуку; використанням широкої джерельної бази за темою дисертації, що містить 612 найменувань, із них – 265 іноземними мовами.

Дослідження Іванової Вікторії Вікторівни містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані нею результати сукупно розв'язують важливу науково-прикладну проблему підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Вони спрямовані на системне формування знань, умінь, навичок, здатностей, потреб і мотивів самовдосконалення особистісно-професійних якостей майбутніх фахівців дошкільної освіти з огляду на авторське обґрунтування та розроблену педагогічну систему. Її імплементацію розглядаємо необхідною в професійну підготовку фахівців на стратегічному рівні раціоналізації, модернізації та модифікації всіх

складників освітнього контенту, що забезпечить їх успішне входження в полікультурний професійний і соціальний простір.

Значущість результатів дослідження для науки й практики та можливі шляхи їх використання. Результати й висновки дослідження доцільно використовувати для розроблення концепцій, нормативної бази з проблеми підготовки педагогічних працівників та освітньої політики загалом, удосконалення курсів із педагогіки, історії педагогіки та порівняльної педагогіки, спецкурсів для студентів ЗВО, подальшої модернізації освітньо-професійних програм, оновлення освітніх компонентів основного та вибіркового циклів навчальних планів. Результати наукового пошуку стануть у нагоді викладачам та студентам ЗВО педагогічного напрямку, аспірантам, докторантам під час підготовки й реалізації досліджень, працівникам закладів післядипломної педагогічної освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у виявленні продуктивних ідей та розробленні методичних рекомендацій щодо використання прогресивних положень британського досвіду в процесі підготовки фахівців дошкільної освіти; в окресленні напрямів використання найкращих британських практик для підготовки й підвищення кваліфікації педагогів у галузі дошкільної освіти України (зокрема, у навчальному посібнику «Неперервна дошкільна освіта в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії»).

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Мукачівського державного університету, Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний педагогічний університет», Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, які підтверджують актуальність досліджуваної проблематики.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації. Структурна композиція дисертації, її зміст, висновки, ідентичні змісту автореферату.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні результати наукового пошуку представлено в 41 публікації (39 – одноосібних), із них: 1 монографія; 1 навчальний посібник; 22 статті в наукових фахових виданнях України; 3 статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях; 14 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференцій.

Наведене вище дає підстави стверджувати про загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Як наукове дослідження, що спрямоване на активне розв'язання порушеної проблеми у викладі дисертації убачаємо простір для окремих зауважень і побажань:

1. Однією з найефективніших технологій підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії представлено тренінгову роботу з використанням елементів інтерактивних технологій. Відповідно, варто було б у дисертації їх ширше охарактеризувати задля практичного застосування у ЗВО України.

2. З огляду на характеристику процесу підготовки фахівців для дошкільної сфери потребує більш цілісного обґрунтування організація в університетах індивідуальної роботи зі студентами в ієрархічній суб'єкт-суб'єктній взаємодії в умовах дистанційного навчання.

3. Варто було б розкрити змістовий ресурс самостійної роботи і доцільно подати методичні рекомендації щодо підготовки фахівців для сфери дошкільної освіти, використовуючи прогресивні здобутки університетів Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, якими можуть послуговуватися студенти (особливо першого та другого курсів) під час дистанційного навчання задля виконання завдань і різних видів контролю в сучасних невизначених умовах пандемії.

4. Розглядаємо наведені висновки до розділів занадто розлогими. Вважаємо, що їх необхідно було подати стисло і конкретно у розрізі констатації, що саме зроблено дисертанткою у кожному параграфі.

5. У дисертації на основі досить широкої джерельної бази увиразнено та проаналізовано низку об'єктивних утруднень із розробки та впровадження інноваційних технологій у процес фахової підготовки педагогів сфери дошкільної освіти. На нашу думку, дисертація набула б більшої актуальності, за умови обґрунтування її авторкою тих шляхів і способів вирішення виокремлених проблем, які постають на шляху імплементації вагомих інноваційних здобутків у реальну практику сучасних ЗВО України.

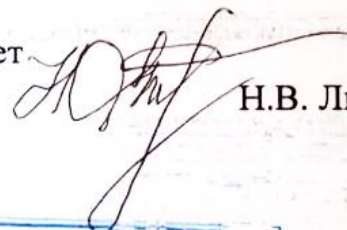
Викладені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка є самостійним, завершеним дослідженням, а одержані результати є вагомим внеском у теорію і практику професійної педагогіки.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

За своєю актуальністю, змістом, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, вірогідністю одержаних результатів, їх новизною, практичною значущістю та повнотою викладу в опублікованих працях дисертаційна робота Іванової Вікторії Вікторівни «Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії», відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.) та іншим нормативним вимогам, що висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора наук, а її авторка – Іванова Вікторія Вікторівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри теорії і
методики дошкільної та спеціальної освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Н.В. Лисенко

